

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.8.100](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.8.100)

УДК 336.2

В. В. Сідляр,

*к. е. н., доцент кафедри податків та фіскальної політики
Західноукраїнського національного університету
ORCID ID: 0000-0002-7495-0880*

В. А. Валігура,

*к. е. н., доцент кафедри податків та фіскальної політики
Західноукраїнського національного університету
ORCID ID: 0000-0001-5114-3886*

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ФІСКАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

V. Sidliar

*PhD in Economics, Associate Professor,
West Ukrainian National University, Ternopil
V. Valihura*

*PhD in Economics, Associate Professor,
West Ukrainian National University, Ternopil*

PROBLEMS OF CUSTOMS PAYMENTS ADMINISTRATION THROUGH THE PRISM OF FISCAL THREATS

У статті розглянуто проблеми адміністрування митних платежів у сучасних умовах з позиції фіскальних загроз. Авторами проведено аналіз надходжень податків, що акумулюються митними органами, на основі якого доведено, що митні платежі мають вагомe значення у структурі доходів державного бюджету. Акцентовано увагу на факторах, що впливають на обсяги надходжень митних платежів. Проведено оцінку виконання Державною митною службою України планових показників надходження митних платежів до державного бюджету. Наголошено на значних фіскальних втратах держави через контрабанду та необхідності боротьби з нею. Обґрунтовано, що удосконалення контрольної роботи митної служби та переорієнтація на пошук потенційних джерел митних платежів у сфері незаконного імпорту сприятиме мінімізації фіскальних втрат, а також покращенню соціальної та економічної безпеки держави.

The article considers the problems of customs payments administration in modern conditions from the standpoint of fiscal threats. The authors analyzed the tax revenues accumulated by the customs authorities, based on which it was proved that customs payments are important in the structure of state budget revenues along with mandatory payments administered by the tax authorities. This is due to the significant import dependence of Ukraine's economy. It has been established that in recent years the dynamics of customs payments to the state budget has had a negative trend, due to the current unfavorable foreign economic situation in the world, caused in particular by the spread of coronavirus infection, internal socio-economic and institutional problems of Ukraine. The authors assessed the implementation by the State Customs Service of Ukraine of the planned indicators of receipt of customs payments to the budget. As a result of the analysis it was revealed that during 2019 - 2020 the state

budget did not receive significant amounts of VAT on goods imported into the customs territory of Ukraine (annually about 10% of the planned figure). The article emphasizes the significant fiscal losses of the state due to smuggling and the need to combat it. This area of customs work is important given the need to combat the global illegal movement of financial flows through international trade channels, including through illegal imports. In addition, customs offenses are one of the main destabilizing factors in the domestic market of Ukraine, which negatively affects the development of the national economy and threatens national security. In our opinion, the main preconditions for the spread of customs delicts in Ukraine are corruption, insufficient control over the origin and movement of capital across the customs border, inefficient distribution of powers between customs and law enforcement agencies, as well as insufficient coordination of their actions with the customs administrations of other states on the exchange of information. It is substantiated that the improvement of the control work of the customs service and the reorientation to the search for potential sources of customs payments in the field of illegal imports will help minimize fiscal losses, as well as improve the social and economic security of the state.

Ключові слова: митні платежі; фіскальні загрози; доходи бюджету; митні правопорушення; контрабанда.

Keywords: customs payments; fiscal threats; budget revenues; customs offenses; smuggling.

Постановка проблеми. Основу доходів державного бюджету складають податкові надходження, мобілізація яких є завданням державної податкової та митної служб. Внаслідок імпортозалежності економіки України надходження, акумульовані митними органами, становлять значну частку у структурі доходів бюджету. Однак, протягом останніх років динаміка надходження митних платежів до ДБУ мала тенденцію до спадання, що пояснюється поточною несприятливою зовнішньоекономічною ситуацією у світі, викликаною зокрема поширенням коронавірусної інфекції, і внутрішніми соціально-економічними та інституційними проблемами України. Саме тому нині особливої уваги набувають проблеми адміністрування митних платежів з огляду на реальні загрози недоотримання фінансових ресурсів до бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових праць, в яких розглядаються питання адміністрування митних платежів, їх впливу на забезпечення митних інтересів та митної безпеки держави слід відзначити роботи таких учених і практиків, як-от: І. Бережнюк, А. Войцещук, О. Гребельник, С. Герчаківський, О. Годованець, М. Коніна, О. Корогодова, В. Мартинюк, О. Науменко, О. Сологуб, П. Пашко, Т. Проценко, С. Терещенко та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням різних учених, варто зазначити, що з огляду на динамічність проблем справляння митних платежів, їх роль в наповненні бюджету та необхідність пошуку шляхів нівелювання фіскальних загроз ця тема потребує подальших наукових пошуків.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних проблем фіскалу щодо адміністрування митних платежів, проведення аналізу їх надходжень до державного бюджету та окреслення шляхів усунення фіскальних загроз для держави в частині недоотримання доходів від оподаткування зовнішньоторговельних потоків.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах в Україні від ефективності діяльності митних органів залежить стан наповнення державного бюджету, тому реформи в митній сфері особливо важливі, зважаючи на загрозливий ріст контрабанди та дефіцит фінансових ресурсів держави. Розвиток світової торгівлі та зовнішньоекономічних відносин потребують упровадження нових підходів до роботи митних інституцій в Україні, удосконалення функціонування яких вимагають сучасні реалії. Очевидно, що ефективне виконання бюджетних завдань залежить не лише від роботи митної служби, але й насамперед від напряму державної митної політики, її законодавчого забезпечення, тобто, від ефективності функціонування всієї митної системи держави за певних соціально-економічних умов. Проте, в нашому дослідженні основну увагу зосередимо на фіскальній компоненті роботи митних органів.

Базуючись на положенні Митного кодексу України, в рамках даної роботи до митних платежів відносимо ПДВ з ввезених на митну територію України товарів, акцизний податок з ввезених на митну територію України товарів та мито [1]. У звітах про виконання державного бюджету експортне та імпорتنе мита об'єднанні в одну статтю доходів під назвою «Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції». Для аналізу використано показники надходжень до бюджету, надані Державною казначейською службою України, результати моніторингу виконання бюджету Рахункової палати України, дані офіційних звітів митних органів України, а також дані Європейської економічної комісії ООН.

Як бачимо з даних таблиці 1, в Україні роль митниці у наповненні державного бюджету суттєва. За досліджуваній період частка митних платежів у доходах бюджету сягала 40% (у 2017 та 2018 роках), що є половиною всіх податкових надходжень ДБУ.

Таблиця 1.

Надходження митних платежів до ДБУ за період 2014 – 2020 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Доходи ДБУ	357,1	534,7	753,8	793,4	928,1	998,3	1076,0
у %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Податкові надходження ДБУ	280,2	409,4	627,2	627,2	753,8	799,8	851,1
у %	78,5%	76,6%	83,2%	79,0%	81,2%	80,1%	79,1%
Митні платежі до ДБУ	136,8	203,4	236,8	317,1	370,2	373,3	362,4
у %	38,3%	38,0%	31,4%	40,0%	39,9%	37,4%	33,7%
ПДВ з ввезених на територію України товарів	107,3	138,8	181,5	250,5	295,4	289,8	274,1
у %	30,0%	26,0%	24,1%	31,6%	31,8%	29,0%	25,5%
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	16,9	24,3	35,0	42,0	47,7	53,5	57,9
у %	4,7%	4,5%	4,6%	5,3%	5,1%	5,4%	5,4%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	12,6	40,3	20,4	24,5	27,1	30,1	30,5
у %	3,5%	7,5%	2,7%	3,1%	2,9%	3,0%	2,8%

Джерело: складено та розраховано авторами за даними Державної казначейської служби України [2]

Це свідчить передусім про значну частку імпорту у ВВП (рис. 1), показник якої за цей період зростав до 2016 року включно і становив 56,2%. Слід зауважити, що з 2017 року частка імпорту у ВВП почала скорочуватися і у 2020 році досягла свого мінімуму – 40,1%. Щодо митних платежів, то їх питома вага у структурі доходів державного бюджету зазнала суттєвого зменшення протягом 2019 – 2020 рр. За результатами 2020 року частка платежів, адміністрованих митною службою, становила 33,7% доходів ДБУ.

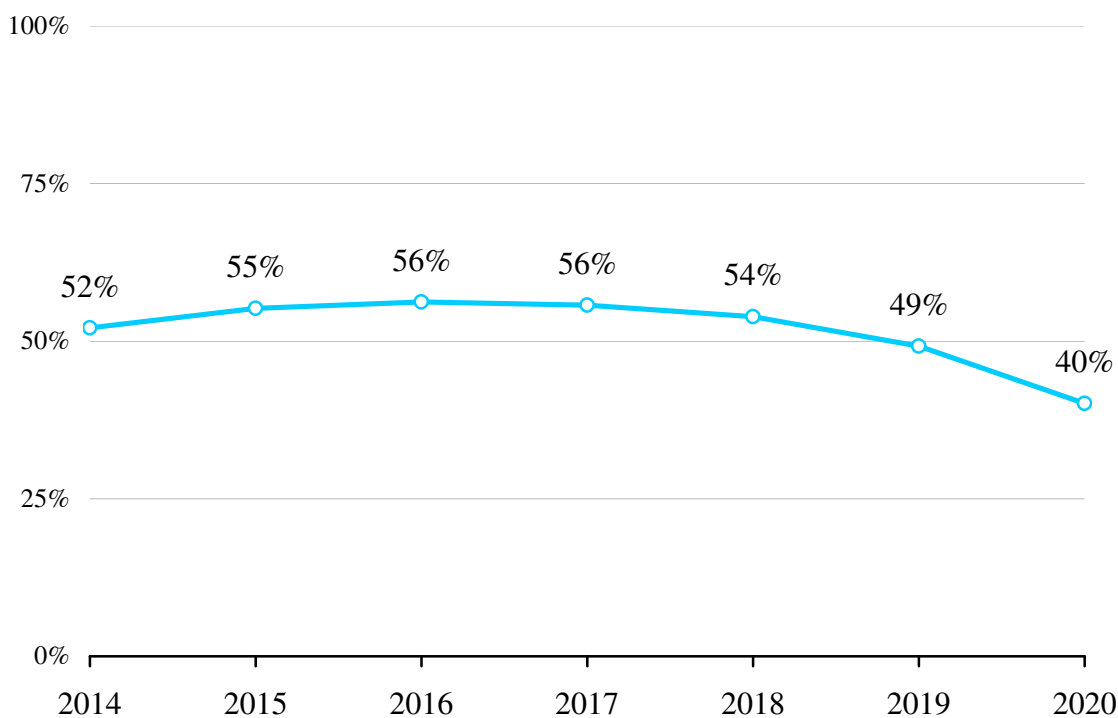

Рис. 1. Частка імпорту у ВВП за період 2014 – 2020 рр. [3]

Очевидно, що на динаміку митних платежів, які надходять до ДБУ, значним чином впливає зміна обсягів імпорту товарів. Згідно зі статистичними даними, абсолютні обсяги імпорту товарів та надходження

митних платежів за період 2014 – 2019 рр. зростали. Хоча, слід зазначити, що вже з 2018 року темпи приросту імпорту та митних платежів мають спадну тенденцію. У 2019 році у митних платежів був значно нижчий темп приросту, ніж в імпорту товарів (0,8% й 6,3% відповідно). А у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. імпорт товарів скоротився на 11%, а обсяг митних платежів – на 2,9% (рис. 2), що може становити серйозні фіскальні загрози для країни.

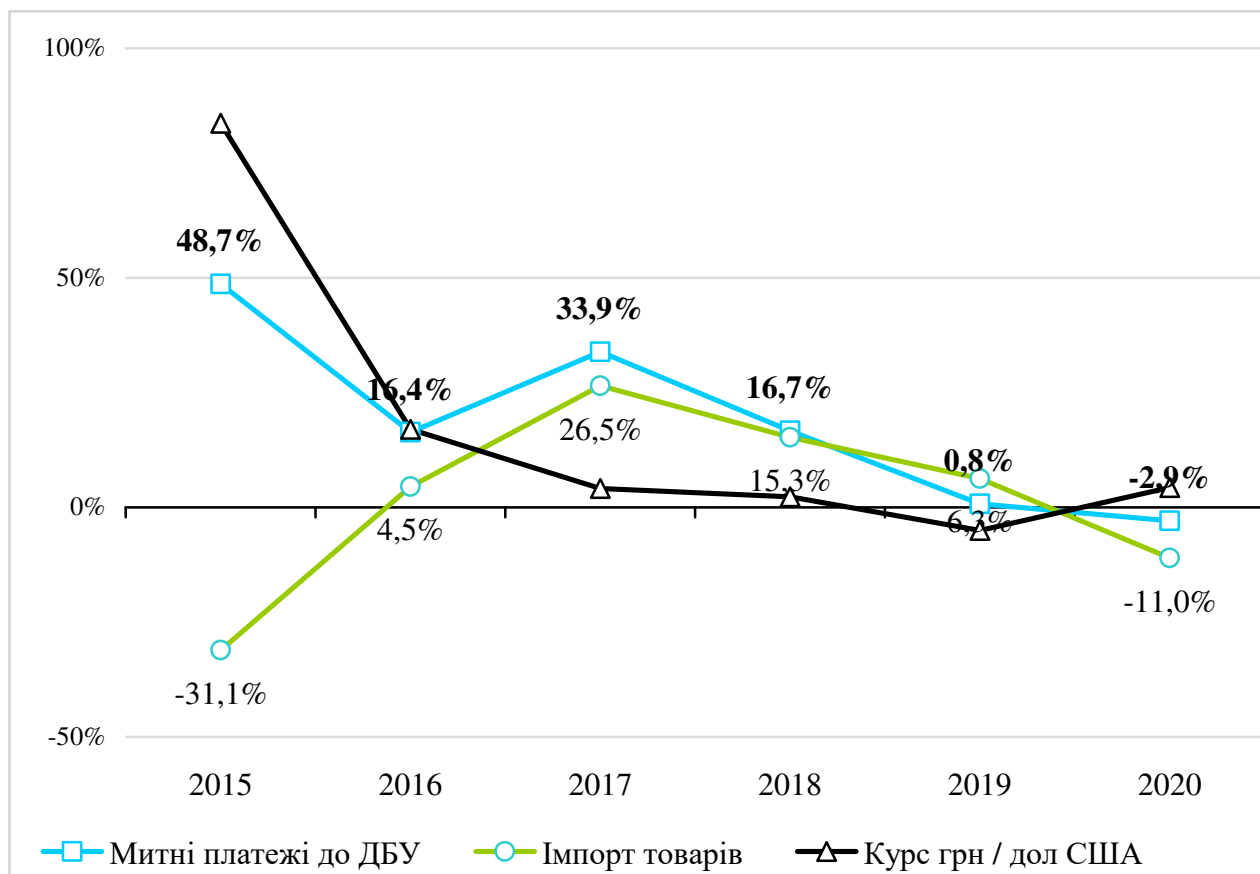

Рис. 2. Темпи приросту імпорту та митних платежів за період 2015 – 2020 рр.

Джерело: складено та розраховано авторами за даними НБУ, Державної казначейської служби та Державної служби статистики України [2, 4, 5]

Обсяг імпорту товарів у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. скоротився значною мірою внаслідок зменшення закупівлі паливно-енергетичних товарів, а також машин, устаткування та транспорту. Разом зі скороченням фізичних обсягів імпорту спостерігалось також скорочення вартісних обсягів імпорту. За даними Державної митної служби, зменшилися вартісні обсяги імпорту вугілля – на 40,%, нафти й нафтопродуктів – на 36,1%, природного газу – на 34,8%, окремих видів добрив – на 19,3%, чорних металів та виробів із них – на 18,4% [6]. В основі цього скорочення було передусім суттєве зниження цін. Варто також врахувати, що вагомим чинником впливу на динаміку міжнародної торгівлі стала пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, яка суттєво загальмувала економічну активність.

Значне сповільнення динаміки, а потім і стрімке зниження рівня митних надходжень в Україні протягом 2019 – 2020 рр. зумовлено не лише падінням обсягів імпорту. На нашу думку, внутрішні проблеми української економіки та політична нестабільність залишили свій відбиток на стані наповнення державного бюджету, у тому числі й в частині надходження податків від зовнішньої торгівлі. Зокрема, до найбільш проблемних слід віднести високий рівень корупції, неефективність реформ в митній сфері, невважена фіскальна та монетарна політика уряду тощо.

Розглянемо детальніше стан надходжень митних платежів до державного бюджету протягом останніх років. Так, за результатами моніторингу Рахункової палати України, у 2019 році плановий показник доходів ДБУ не виконано (табл. 2).

Таблиця 2.

Виконання плану надходження митних платежів до ДБУ за 2019 р. та 2020 р., млрд грн

№ з/п	Показники	2019			2020		
		план	факт	відс. виконання	план	факт	відс. виконання
Всього доходів:		1036	998	96,3	1067	1076	100,8
1.	Податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів	323	290	89,7	304	274	90,2
2.	Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	48	54	111,0	53	58	108,4
3.	Ввізне мито	30	30	98,9	28	30	106,9

Джерело: складено авторами за даними Рахункової палати України [6, 7]

Попри внесення змін до бюджету щодо зменшення обсягу доходів загального фонду (на 20 млрд грн) і зростанні з початку року обсягу платежів, що сплачені до державного бюджету і будуть нараховані в наступному звітному періоді (на 30 млрд грн), а також додаткового надходження за рішеннями КМУ дивідендів (8,5 млрд грн) і коштів підприємств державного сектору економіки (4 млрд грн), план доходів ДБУ не виконано на 3,7% (38 млрд грн) [7]. У 2020 р. план доходів державного бюджету перевиконано на 0,8%. Проте, необхідно зауважити, що протягом 2020 року також неодноразово вносились зміни в частині коригування доходів ДБУ, в результаті чого плановий показник зменшено на 6,7% [6].

Недоотримання доходів до бюджету у 2019 році головним чином відбулося через невиконання планових показників Державною митною службою на 21,4 % [7]. Оскільки, близько 25 – 30% всіх доходів ДБУ (див. табл. 1) займає ПДВ з імпортованих товарів, то саме його надходження (відносно інших митних платежів) мають визначальний вплив на наповнення бюджету. З даних табл. 2 бачимо, що у 2019 р. план надходжень ПДВ із ввезених на територію України товарів не забезпечено на 10,3%. Зауважимо, що у 2020 р. ця тенденція збереглась і митна служба недовиконала плановий показник по надходженню ПДВ на 9,8%.

Експерти Рахункової палати України пояснюють невиконання плану імпортованого ПДВ як зниженням імпорту, так і неефективним макроекономічним прогнозуванням та недоліками у плануванні доходів при складанні проекту закону про ДБУ. Зокрема, митні платежі плануються з урахуванням обмінного курсу гривні до долара США. При плануванні доходів ДБУ у 2019 р. враховано середній офіційний курс 28,2 грн за дол. США при фактичному значенні 25,85 грн за дол. США. У 2020 р. враховано середній обмінний курс 30,0 грн за дол. США, тоді як він становив 26,96 грн за дол. США [6, 7]. Такий розрив вплинув на недоотримання імпортованого ПДВ за останні два роки.

Водночас у 2020 р. обсяги надходжень ввізного мита за аналогічних умов перевищили плановий індикатор на 1,9 млрд грн, або 6,9%. План акцизного податку з ввезених на митну територію України товарів перевиконано на 4,5 млрд грн, або 8,4%, насамперед за рахунок оподаткування транспортних засобів. За інформацією Мінфіну імпорту засобів наземного транспорту у 2,1 рази перевищив показник, врахований у бюджеті. Вищенаведене також вказує і на наявність інших прорахунків при плануванні доходів від податків на імпорту.

Отже, результати аналізу свідчать про наявність фіскальних ризиків для бюджету держави щодо надходження митних платежів. Зважаючи на вищесказане, відмітимо, що фіскальна функція митних органів реалізується зокрема і шляхом запобігання та протидії митним деліктам.

Даний напрям митної роботи надзвичайно важливий, оскільки сьогодні глобальною проблемою є незаконне переміщення фінансових потоків через міжнародні торговельні канали, в тому числі внаслідок незаконного імпорту. Зокрема, експерти Global Financial Integrity (GFI) дійшли висновку, що понад 80% усіх незаконних фінансових потоків реалізуються у сфері зовнішньої торгівлі [8].

Крім того, митні правопорушення є не лише джерелом фіскальних загроз, а й одним із головних дестабілізаційних чинників внутрішнього ринку України, що негативно впливає на розвиток національної економіки та загрожує національній безпеці. Тому, на наше переконання, одним з основних завдань сьогодення є боротьба з контрабандою.

В контексті нашого дослідження під контрабандою розуміємо незаконне переміщення усіх товарів (не лише тих, переміщувати які заборонено або обмежено українським законодавством) поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, включно з частковим декларуванням або декларуванням з надання викривлених даних чи їх маніпулюванням. Зауважимо, що оцінка митних деліктів ускладнена, оскільки у звітах митної служби параметри ефективності боротьби з контрабандою обмежуються кількома кількісними показниками, які не дають можливості оцінити соціально-економічні ефекти від припинення незаконної та злочинної діяльності в митній сфері. Одним з небагатьох способів розрахунку потенційних обсягів нелегального імпорту та контрабанди є порівняння статистичних даних обсягів міжнародної торгівлі національних органів статистики України та країн торговельних партнерів.

За оцінками науковців щорічні втрати державного бюджету через порушення митних правил та контрабанду оцінюються на рівні 1 – 3% ВВП [9]. Згідно з результатами інших досліджень, обсяги контрабанди оцінюються на рівні 11,9 – 13,5 млрд дол. у 2018 – 2019 рр. з тенденцією до зростання [10].

Головними чинниками, які створюють сприятливі умови для контрабанди в Україні, на нашу думку, є передусім корупція, недостатній контроль за походженням та рухом капіталів через митний кордон України, неефективний розподіл повноважень між митними та правоохоронними органами, сферою діяльності яких є розкриття економічних злочинів і злочинів проти основ національної безпеки, а також недостатня координація їх дій з митними адміністраціями інших держав щодо обміну інформацією.

З метою протидії митним деліктам в Україні доцільно вжити комплекс заходів, спрямованих на зміцнення фіскальних інститутів та удосконалення митного законодавства. У високорозвинутих країнах значна увага приділяється матеріально-технічному забезпеченню митних органів. Високий рівень заробітної плати працівників митної служби сприяє зменшенню випадків корупції, а високотехнологічне оснащення забезпечує зменшенню часу на обробку інформації та проведення митних процедур.

Тому важливим напрямком митних реформ вважаємо досягнення високого рівня матеріально-технічного та інформаційного забезпечення митних органів. Необхідно впровадити постійний моніторинг належного функціонування систем пунктів пропуску, таких як: систем спостереження і систем електронного зчитування номерів на автомобілях, пристроїв зважування, рентгенівських установок тощо. Для підвищення ефективності митного контролю пункти пропуску доцільно обладнати сучасним технологічним обладнанням та забезпечити їх використання на постійній основі.

Важливою складовою проблеми слабкості митних інституцій є нерегульованість міжнародної співпраці у митній сфері. Зауважимо, що митна служба України з 1992 року є повноправним членом Всесвітньої Митної Організації, яка значну увагу приділяє міжнародному митному співробітництву у боротьбі з контрабандою. Україна приєдналася до базових Конвенцій ВМО та уклала міжурядові угоди із багатьма країнами у сфері боротьби з незаконним переміщенням товарів через митний кордон, цілями яких є обмін інформацією, проведення навчання фахівців з метою розвитку професійних контактів та відносин між працівниками митних адміністрацій, надання можливостей поширення та обміну досвідом у різних сферах діяльності тощо. Попри це, актуальною проблемою у боротьбі митних органів з контрабандою є налагодження ефективного співробітництва і комунікацій із відповідними органами країн торговельних партнерів щодо обміну інформацією. Зокрема, це стосується інтеграції українських інформаційних систем у митній сфері до європейської бази, що б сприяло виявленню спроб заниження вартості товару чи викривлення відомостей про країну його походження.

Слід наголосити, що у діяльності митних органів виникають проблеми щодо забезпечення належної взаємодії не лише з митними органами інших держав, а й з правоохоронними органами, органами державної виконавчої служби та іншими державними органами України, що знижує ефективність протидії контрабанді та порушенню митних правил. Причиною цього передусім є недосконалість законодавчої та нормативно-правової сфери, а також відсутність розподілу повноважень між державними органами та чіткої координації спільної діяльності. В даному аспекті підтримуємо позицію щодо доцільності надання митним органам повноважень ведення оперативно-розшукової діяльності з метою підвищення ефективності боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил [11].

Для впровадження всіх вищеперелічених заходів необхідні відповідні фінансові та кадрові ресурси. Проте, враховуючи суспільну та економічну шкоду, яку приносять митні делікти, такі впровадження є нагальними.

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що з одного боку митні органи повинні забезпечувати виконання покладеної на них фіскальної функції, а з іншого – реалізовувати на практиці митну політику, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та захисту національного виробника, що значним чином залежить від ефективності виконання контрольної та сервісної функцій митниці. В умовах невиконання планових показників митних надходжень внаслідок дії різного роду зовнішніх та внутрішніх факторів як економічного, так політичного, адміністративного та іншого характеру існує ризик додаткового тиску на сумлінних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з боку митних органів, що сприяє зниженню економічної активності, погіршенню бізнес-клімату в державі, що своєю чергою призводить до відтоку капіталу. Тому, очевидно, що необхідно удосконалювати роботу митної служби в напрямку підвищення ефективності контрольної роботи та переорієнтації на пошук потенційних джерел митних платежів у сфері незаконного імпорту.

Література.

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-17. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 17.08.2021).
2. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2014 – 2020 рр. Державна казначейська служба України URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 17.08.2021).
3. Частка імпорту у ВВП. Статистичний відділ Європейської економічної комісії ООН. URL: <https://w3.unesc.org/PXWeb/ru/Table?IndicatorCode=36> (дата звернення: 17.08.2021).
4. Зовнішня торгівля України. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 17.08.2021).
5. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний банк України URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 17.08.2021).

6. Висновок про результати аналізу річного звіту про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» Рахункова палата України. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/7-1_2021/Vysn_7-1_2021.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
7. Висновок про результати аналізу річного звіту про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» Рахункова палата України. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2020/9-1_2020/Vysn_9-1_2020.pdf (дата звернення: 17.08.2021).
8. Dev K. and Spanjers J. *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2003-2012*. Washington, DC: Global Financial Integrity, 2014. 72 p.
9. Дубровський В., Черкашин В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення / уникнення оподаткування в Україні. Київ, 2017. URL: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Instumentariy-uhilyannyavid-splati-podatkiv-2017.pdf> (дата звернення: 17.08.2021).
10. Аналіз обсягів контрабанди в Україні. 2019. Ukraine Economic Outlook. URL: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/researches> (дата звернення: 17.08.2021).
11. Титор В., Заяц В., Кекіш І. Організаційно-структурне забезпечення оперативної розшукової діяльності митних органів. *Світ фінансів*. 2021. №1(66). С. 249-263.

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), "Customs Code of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (Accessed 17 August 2021).
2. State Treasury Service of Ukraine (2021), "Reports on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2014 - 2020", available at: <http://www.treasury.gov.ua> (Accessed 17 August 2021).
3. Statistical Division of the United Nations Economic Commission for Europe (2021), "Share of imports in GDP", available at: <https://w3.unece.org/PXWeb/ru/Table?IndicatorCode=36> (Accessed 17 August 2021).
4. State Statistics Service of Ukraine (2021), "Ukraine's foreign trade", Available at: <http://ukrstat.gov.ua> (Accessed 17 August 2021).
5. National Bank of Ukraine (2021), "The official exchange rate of hryvnia against foreign currencies", available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 17 August 2021).
6. Accounting Chamber of Ukraine (2021), "Conclusion on the results of the analysis of the annual report on the implementation of the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2020", available at: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/7-1_2021/Vysn_7-1_2021.pdf (Accessed 17 August 2021).
7. Accounting Chamber of Ukraine (2020), "Conclusion on the results of the analysis of the annual report on the implementation of the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2019", available at: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2020/9-1_2020/Vysn_9-1_2020.pdf (Accessed 17 August 2021).
8. Dev, K. and Spanjers, J. (2014), *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2003-2012*, Global Financial Integrity, Washington, DC.
9. Dubrovsky, V. and Cherkashin, V. (2017), "Comparative analysis of the fiscal effect of the application of tax evasion / avoidance instruments in Ukraine", available at: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Instumentariy-uhilyannyavid-splati-podatkiv-2017.pdf> (Accessed 17 August 2021).
10. Ukraine Economic Outlook (2019), "Analysis of the volume of smuggling in Ukraine", Available at: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/researches> (Accessed 17 August 2021).
11. Titor, V. Zaiats, V. and Kekish, I. (2021), "Organizational and structural support of operational and investigative activities of customs authorities", *Svit finansiv*, vol. 1(66), pp. 249-263.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2021 р.